

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 7 (20)

Суми – 2017

УДК 343.3/7

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

*Маланчук Петро Михайлович,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства ННІ права,
Сумський державний університет*

*Номировська Юлія Володимирівна,
студентка III курсу ННІ права,
Сумський державний університет*

Становлення України як демократичної, правової держави, її прагнення наблизитися до європейських стандартів, необхідність забезпечення прав і свобод людини потребує удосконалення національного законодавства, в тому числі кримінального. У зв'язку з цим у 2008 році Указом Президента України було затверджено Концепцію реформування кримінальної юстиції, а у 2012 році – прийнято новий Кримінальний процесуальний кодекс. Дані нормативно-правові акти передбачають такий вид правопорушення як кримінальний проступок.

У статті розглянуто поняття кримінального проступку відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції, коротко охарактеризовано підхід до поділу кримінальних правопорушень на категорії у європейських країнах, виділено основні проблеми запровадження кримінального проступку до матеріального законодавства України. Також проаналізовано деякі дискусійні питання щодо визначення правопорушень, які визнавалися б кримінальним проступком.

З'ясовано, що невирішеним є питання про доцільність віднесення до категорії кримінального проступку діянь, відповідальність за які передбачена Кодексом про адміністративні правопорушення України; розглянуто недоліки та переваги такого розмежування правопорушень. З'ясовано, що запровадження кримінального проступку до матеріального законодавства України необхідне з метою гуманізації кримінального законодавства, спрощення процедури притягнення особи до відповідальності та оптимізації діяльності органів досудового розслідування та суду і забезпечення ефективності їх роботи.

Ключові слова : Концепція реформування кримінальної юстиції, кримінальний проступок, проблеми запровадження кримінального проступку.

Malanchuk P. M., Nomyrovskaya Yu. V. The Concept of Criminal Offense and the Problems of its Introduction in Ukraine. The formation of Ukraine as a democratic country, rule of law, its desire to come closer to European standards, the need to ensure human rights and freedoms needs improvement of national legislation, including criminal law. So, in 2008, the Decree of the President of Ukraine approved the Concept of reforming criminal justice and in 2012 a new Criminal Procedural Code was adopted. These legal acts provide for this type of offense as a criminal offense.

The article deals with the concept of a criminal offense in accordance with the Concept of reforming criminal justice, briefly describes an approach to the division of criminal offenses into categories in European countries, highlights the main problems of establishment of a criminal offense to the material

legislation of Ukraine. Also some discussion questions were analyzed. They are devoted to the definition of offenses which would be recognized as a criminal offense were analyzed.

Found that the question of the appropriateness of classification as a criminal offense acts responsibility for which is provided by Code of administrative offenses of Ukraine; the disadvantages and advantages of such differentiation of offenses are considered. Found that the establishment of a criminal offense to the material legislation of Ukraine is necessary for humanization of criminal legislation, simplifying the procedure of bringing the person to responsibility, optimizing the activities of the pre-trial investigation and court and ensuring of effectiveness of their work.

Keywords : Concept of reforming criminal justice, criminal offense, problems of introduction criminal offense.

Постановка проблеми. Концепція реформування кримінальної юстиції, затверджена Указом Президента України від 08.04.2008 р., передбачає також впровадження у кримінальне законодавство України кримінального (підсудного) проступку. Особливості досудового розслідування кримінальних проступків встановлені і главою 25 Кримінального процесуального кодексу України, а параграф 1 глави 30 цього Кодексу передбачає спрощене провадження щодо них [5]. Зважаючи на те, що кримінальний проступок є новим для України видом кримінального правопорушення, який досі не передбачений чинним Кримінальним кодексом, доцільно з'ясувати його правову природу та проблеми запровадження в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Кримінальному проступку присвячені праці таких науковців як В. О. Туляков, О. М. Шармар, В. І. Борисов, М. І. Хавронюк, П. Л. Фріс, О. О. Книженко, О. З. Гладун, І. Ю. Романюк та інших.

Метою статті є характеристика поняття кримінального проступку, з'ясування його значення та здійснення аналізу проблем, які стоять на заваді запровадженню кримінального проступку до кримінального матеріального законодавства України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції кримінальні (підсудні) проступки – це:

1) окремі діяння, що за чинним Кримінальним кодексом України відносяться до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства визначатимуться законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки;

2) передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю (дрібне хуліганство, дрібне викрадення чужого майна тощо).

Концепція передбачає прийняття Кодексу про кримінальні проступки, за вчинення яких можуть бути передбачені такі стягнення: короткострокове

позбавлення волі, штраф у обмеженому розмірі, позбавлення спеціальних прав, залучення до обов'язкових робіт тощо, а також може застосовуватися спеціальна конфіскація. На відміну від злочинів, вчинення кримінальних проступків не повинне мати таких правових наслідків, як судимість.

Відповідно до Концепції такий підхід до розмежування злочинів і кримінальних проступків має забезпечити: гуманізацію кримінального законодавства; спрощену процедуру притягнення до юридичної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні проступки; оптимізацію діяльності органів кримінальної юстиції; можливість оскарження судових рішень у цих справах в інстанційному порядку [4].

Проте запровадженню кримінального проступку стоїть на заваді декілька причин, серед яких Книженко О. О. відзначає такі:

1) традиційний погляд на кримінальне право як на суто каральне право, в якому можуть визначатися лише злочини й покарання за нього;

2) досить широка класифікація злочинів (відповідно до ст. 12 КК злочини поділяються на чотири категорії);

3) певні сумніви, які висловлено в юридичній літературі (окремі вчені результатом запровадження проступків до кримінального законодавства вбачають посилення кримінальної відповідальності);

4) неглибокий аналіз зарубіжного досвіду з цього питання, вивчення якого є вкрай необхідним під час запровадження інституту кримінальних проступків [3, с. 145].

У кримінальному законодавстві пострадянських країн відсутній поділ кримінальних правопорушень на злочини і проступки, але самі злочини, поділяються, як правило, на чотири категорії. Натомість в європейських країнах інший підхід, за якого, крім злочинів, виділяються також:

- кримінальні проступки (Австрія, Нідерланди, Іспанія, Італія, Сан-Марино, Латвія, Литва, Естонія, Польща, ФРН та ін.); незначні злочини (Норвегія); порушення (Албанія);

- і проступки, і порушення (Бельгія, Франція, Швейцарія).

При цьому самі злочини: а) не діляться на категорії (наприклад, Австрія, ФРН, Нідерланди, Норвегія та ін.); б) діляться лише на дві категорії (наприклад, в Естонії – злочини I та II ступеня, в Польщі та Іспанії – тяжкі та менш тяжкі злочини); в) діляться на три категорії (у Латвії існує поділ на менш тяжкі, тяжкі та особливо тяжкі злочини). Як правило, формальним критерієм для розмежування різних категорій злочинів, а також проступків і порушень є вид і міра покарання [6]. Тому слід проаналізувати досвід вищезазначених країн, дослідити, зокрема, критерії поділу правопорушень з метою ефективного запровадження інституту кримінальних проступків в Україні.

Про гуманізовану спрямованість інституту кримінальних проступків свідчить скорочення переліку діянь, які визнаються злочинними. Однак відповідні діяння не декриміналізуються, адже кримінальна відповідальність за їх вчинення лише набуває децю іншої форми – стягнення. Оскільки кримінально-правові стягнення мають менш суворий характер, а також відсутня судимість за вчинення кримінального проступку, така диференціація кримінальної відповідальності є елементом гуманізації кримінального законодавства.

Причина проблеми можливої криміналізації суспільства криється у віднесенні до категорії кримінальних проступків частини адміністративних правопорушень, оскільки особи, які вважалися б такими, що були піддані адміністративному стягненню, матимуть статус притягнутих до кримінальної відповідальності. Також розширення меж криміналізації призведе до суттєвого погіршення статистичних показників кількості зареєстрованих в Україні кримінальних правопорушень, що може призвести до дестабілізації соціальної ситуації в країні та негативно вплине на імідж нашої держави на міжнародній арені [1, с. 137].

Прихильники такого підходу зазначають, що це матиме наслідком «криміналізацію» лише за формою чи назвою, але не за змістом, наводячи такі аргументи:

- засудження за кримінальний проступок не впливатиме на майбутню реалізацію засудженою особою своїх прав (наприклад, на проходження державної служби) через відсутність судимості;

- особа не буде притягуватися до кримінальної відповідальності за незакінчений кримінальний проступок;

- до особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку, не передбачений запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

У різних джерелах також обґрунтовуються такі переваги переведення деяких адміністративних правопорушень у розряд кримінальних проступків:

– отримання підозрюваною (обвинуваченою) у вчиненні кримінального проступку особою прав та гарантій кримінального процесу (презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на захист та ін.);

– судовий захист прав особи у справах про кримінальне обвинувачення на підставі вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

– розширення переліку умов звільнення особи від відповідальності (наприклад, у зв'язку з дійовим каяттям, примиренням винного з потерпілим, передачею особи на поруки), а також звільнення від кримінально-правового стягнення чи його відбування;

– можливість розстрочки виплати призначеного судом штрафу частинами чи заміни несплаченої суми штрафу іншим видом кримінально-правового стягнення [2, с. 93-94].

Таким чином, підхід до розмежування правопорушень, передбачений Концепцією, має як переваги, так і свої недоліки та викликає дискусії в наукових колах. Тому слід переглянути положення Концепції, враховуючи судову практику в адміністративних та кримінальних справах, практику Європейського суду з прав людини, доктрину та міжнародний досвід.

Також думки вчених не збігаються щодо нормативно-правового акта, який буде закріплювати кримінальний проступок. Фріс П. Л. підтримує віднесення до кримінальних проступків діянь, які на сьогодні належать до злочинів невеликої тяжкості, та виділення певних норм із Кримінального кодексу в окремий Кодекс про кримінальні проступки, указуючи при цьому на необхідність зміни підходів до визначення змісту матеріальної ознаки злочину – суспільної небезпеки [9, с. 74].

Хавронюк М. І. пропонує поділити Особливу частину Кримінального кодексу на дві книги: книга 1 «Злочини» і книга 2 «Кримінальний проступок». Остання, на його думку, має охопити адміністративні правопорушення, які не є управлінськими за своєю суттю і за ступенем тяжкості вважаються суспільно небезпечними, а тому можуть бути криміналізовані із застосуванням до них найменш суворих покарань. При цьому він наголошує на потребі приєднання до них приблизно 100 правопорушень, які наразі вважаються злочинами невеликої тяжкості, зі встановленням за їх вчинення менш суворих покарань [10, с. 182]. Такий підхід був запроваджений в ряді законопроектів, які були

відхилені Верховною Радою України чи відкликані («Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінального проступку» від 17.10.2013 р. № 3438, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» від 16.04.2014 р. № 4712, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків» від 19.05.2015 р. № 2897 та ін.)

На даний момент на розгляді у Верховній Раді України перебуває проект Закону №7279 від 10.11.2017 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», який передбачає запровадження інституту кримінальних проступків шляхом внесення змін до чинного Кримінального кодексу України. Такий спосіб пояснюється тим, що кримінальний проступок є різновидом кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачається кримінальна відповідальність.

Відповідно до законопроекту №7279 кримінальним проступком є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років або інше, більш м'яке, покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Злочини поділяються на середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі [8]. Таким чином, законодавець переводить злочини невеликої тяжкості до категорії кримінального проступку.

Запровадження інституту кримінальних проступків має сприяти забезпеченню швидкого розслідування кримінальних правопорушень невеликої тяжкості та оптимізації діяльності органів кримінальної юстиції шляхом зменшення навантаження на слідчих органів досудового розслідування, повноваження яких у процесі

досудового розслідування кримінальних проступків, відповідно до ч. 3 ст. 38 КПК України, зможуть здійснювати співробітники інших підрозділів, а саме: органів Національної поліції, органів безпеки та органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України.

Варто погодитися з Р. Оксаничем, що недоліком законопроекту є відсутність чіткої регламентації започаткування інституту дізнання та необхідного алгоритму дій для органів досудового розслідування та суду у зв'язку із запровадженням інституту кримінальних проступків, а саме: процедури передачі кримінальних проваджень від слідчих дізнавачам, дії прокурора та суду під час підготовки, отримання, прийняття до провадження обвинувальних актів тощо [7].

Висновки. Отже, можемо зробити висновки, що кримінальний проступок виступає різновидом кримінального правопорушення і є незлочинним кримінально-карним діянням. Його запровадження має сприяти гуманізації українського законодавства, наближенню до європейських стандартів та оптимізації діяльності органів кримінальної юстиції. Однак кримінальний проступок хоча і передбачений Кримінальним процесуальним кодексом, існують проблеми щодо запровадження його у кримінальне матеріальне законодавство, головне місце серед яких посідають: недостатній аналіз міжнародного досвіду в цій сфері, дискусії щодо віднесення до категорії кримінальних проступків адміністративних правопорушень, відсутність єдності поглядів на нормативно-правовий акт, який їх закріплюватиме. Тому вважаємо доцільним перш за все ґрунтовне вивчення досвіду європейських країн, яке має стати основою для впровадження кримінального проступку до національного законодавства, ретельне дослідження законодавцем його правової природи та чітке визначення форми виразу закону про кримінальний проступок у законодавстві України.

Використана література :

1. Борисов В. І., Тютюгін В. І., Демидова Л. М. Кримінальний проступок: концептуальні засади запровадження до національного законодавства / В. І. Борисов, В. І. Тютюгін, Л. М. Демидова // Вісник Асоціації кримінального права України. - № 2(7). - 2016. - С. 129-142.
2. Гладун О. З. Інститут кримінальних проступків: елемент гуманізації законодавства України про кримінальну відповідальність чи шлях до криміналізації суспільства? / О. З. Гладун // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2013. - № 6. - С. 91-95.
3. Книженко О. О. Актуальні питання запровадження кримінальних проступків до законодавства України / О. О. Книженко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2015. - № 3. - С. 144-147.

4. Концепція реформування кримінальної юстиції України : затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4652-VI : Редакція від 23.11.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

6. Макаренко А. С. Щодо правової природи кримінального проступку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/makarenko.pdf>.

7. Оксанич Р. Інституту кримінальних проступків зелене світло? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/institutu-kriminalnih-prostupkiv-zelene-svitlo.html>.

8. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень від 10.11.2017 № 7279 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62859.

9. Фріс П. Л. Питання кримінального права в контексті кримінально-правової політики / П. Л. Фріс // Право України. – 2010. – № 9. – С. 73–80.

10. Хавронюк М. І. Концепцію визначено: адміністративні проступки, кримінальні проступки, злочини. Настав час розмежувати / М. І. Хавронюк // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 жовт. 2012 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2012. – 632 с.